

Türkmen zenanyň taryhy täleýi -2 / dowamy

Category: Edebi makalalar, Kitapcy, Taryhy şahslar

написано kitapcy | 21 январа, 2025

Türkmen zenanyň taryhy täleýi -2 / dowamy TÜRKMEN ZENANYNYŇ TARYHY TÄLEÝI

(makalanyň dowamy)

Pygamberimiz Muhammet Resulylla Sallamahy-wesellemiň başdaşy Hatyja hem ýanyoldaşynyň din ýolundaky agyr güzaplaryny deň çekişmeli bolupdyr. Muhammediň özünden soň ikinji bolup yslam dinine giren Hatyja oňa öz pähim-paýhasy bilen, harç-harajady bilen, ylaýta-da zenanlyk ýüregi bilen hyzmat edipdir. Ol hakda şeýle mysala ýüzlenmek ýeterlikdir:

«Hatyja öýlenenine esli ýyl bolandan soň, Muhammet bir zat tapynan ýaly boldy, onuň tutgaýly ýaly birden endamy sandyrap, ak esgä dönen ýüzünde burçak-burçak der peýda bolýardy. Ol şeýle halda özüne azar berilmezligini sorap, başyny büräp, esli wagt ýatardy. Şonda ol düýş görýärmidi, gulagyna ses eşidilýärmidi ýa-da gözüne her dürli zat görünýärmidi ~ belli däl. Ol hut şu pursat barada hiç zat aýtmazdy, şu barada sorag berip azara goýmąň diýibem ol töweregindäkilere berk tabşyryk beripdi. Saglygynyň ugry ýok diýip ynjalmaýan Hatyja, gaýgy-alada galyp, tebip ýa-da porhan çagyrmakçy bolýardy, emma Muhammet üzül-kesil garşy çykýardy...»

Soňabaka pygamberiň gözüne admasypat biri görnüp başlaýar. Ol Hyra dagynda tagat çekýärkä, «Oka» diýlen sözi açyk eşidýär, özem gaty gorkýar. Perişdemi, melgunmy, nämedir bir zat onuň gözüne ýygy-ýygydan görnüp ugranda, Muhammet Hatyja aýtmaga mejbur bolýar. Şu ýerde-de Hatyjanyň zenanlyk paýhasy üstün çykýar. Geliň, birneme uzagragam bolsa şol epizody sitirläliň:

«Ol indi Muhammet bilen Hatyjanyň ýatan jaýyna-da gelmäge

başlady, ýöne köplenç Hatyja uklandan soň gelerdi. Muhammet wehimli we umytly duýgylara galyp, ukudan oýanýardy-da, işigiň agzynda peýda bolan adam şekiline garap doňup galýardy. Şekil dymyp dur. Muhammediň ýüregi gürsüldäp, agzyndan çykaýjak bolýar, ak esgä dönen ýüzünde sowuk der damjalary bulduraşýar. Ýaňky şekil gelşi ýaly, ümsümlük bilenem gaýyp bolýar-da gidýär, onuň nähili zatdygyna akyl ýetirip hem bolanok.

Bu bolýan zatlar hakynda Muhammet Hatyja gürrüň berýärdi. Ynjalyksyzlanan Hatyja gije gelýän «myhman» bilen ýüzbe-ýüz bolup görmegi ýüregine düwdi. Eger ol gije geläýse, özüni oýarmagy Muhammede tabşyrdy. Parasatly Hatyjanyň kellesine ajaýyp bir pikir geldi. Eger onuň işi başa barsa, ol «syrly myhmanyň» nähili zatdygyna, ylaýta-da özüni örän tolgundyryan sowalyň jogabyna ~ Muhammede näme bolýandygyna göz ýeturjekdi. Bu mertebesi belent aýal, musulmanlaryň enesi (Kursiw biziňki -A.R.) diýlip doly esas bilen hormatlanýan Hatyja her näme-de bolsa, adatdan daşary duýgulara endigi bolan adam däldi, onuň Muhammede ilki-ilkiler tutgaýy tutýan mahalynda ak ýürekden, sadalyk bilen tebiplere, porhanlara ýüz tutmagy maslahat berendigini unutmak bolmaz.

Ine, onsoň ertesi gije «syrly myhman» olaryň ýatýan otagyna gelýär. Oňa gözi düşen badyna Muhammet aýalyny oýarýar.

– Ol geldi – diýip, Muhammet Hatyja işigi görkezdi. Garaňkylykda her näç seretse-de, Hatyjanyň gözüne zat görünmeýärdi, onuň üçin-ä otagyň içinde özi bilen Muhammetden başga hiç kim ýok.

– Tur ýeriňden-de, meniň çep gapdalyma geçip otur – diýip, Hatyja Muhammede ýüzlendi. Muhammet aýdylany berjaý etdi.

– Ol barmy? Görýärmiň? – diýip, Hatyja sorady.

– Ol şu ýerde – diýip, Muhammet ýene işige tarap ümledi.

– Onuň ýaly bolsa, düşegiň daşyndan aýlan-da, meniň sag gapdalyma geçip otur – diýip, Hatyja haýyş etdi, soňundanam sorap gördi:

– Indi nähili? Durmy?

Muhammet bu gezegem onuň durandygyny tassyklady. Hatyja bu sapar ony «Tur ýeriňden» diýip turuzdy-da, özüniň iki dyzynyň arasynda oturtdy. Ýöne mundanam peýda bolmady. Gözlerini

giňden açyp tümlüğe garap duran Muhammet işigiň agzynda üsüm durany aýyl-saýyl görüp durdy. Belki, ol perişdedir, belki, melgunyň özi, ýöne kimem bolsa biri, ynha, dur-da. Şondan soň Hatyja gözünü bir nokada dikip duran Muhammede duýdurman, usullyk bilen eşigini serpdí.

– Sen ony görýärmiň? -diýip, dördünji gezek sorady welin:

– Ýok – diýip, Muhammet jogap berdi, sebäbi «syrly myhman» birden zym-zyýat bolaýdy.

– Eý, bagty gelen daýym ogly! Sen dünýädäki iň bagtly adam bolduň, şatlanyber! – diýip pähimdar Hatyja gygyrdy. – Hudaýa şükür, ol iblis däl-de, perişde ekeni».

Mälim bolşy ýaly, Muhammedem (570-632) Hatyja-da (555-619) taryhy şahslardyr. Şonuň üçin Hatyjanyň hereketlerinde hiç hili mifikilik ýok-da, pähim, paýhas bar. Şol sebäpli «Hatyjanyň ýogalmagy onuň başyna agyr külpet bolup indi ~ ýigrimi baş ýyllap olar birek-birekden ajy söz eşitmändiler. Muhammet öz tutan ýoluna başbitin berlende, oňa ilki gołtgy beren Hatyjady. Pygamberligiň Muhammediň gursagyna Hudaý tarapyn guýlandygyna Hatyja ikirjiňlenmän ynanyppy, pygamberi ondan-oňa kowup gün bermeýän halatlary, işler oňuna düşmän, şowsuzlyk yzyna şowsuzlyga uçralanda, Hatyja ony köşeşdiripdi, onuň maksadynyň hasyl boljakdygyna bil baglapdy. Kiçi göwünli bu zenanyň bitiren hyzmaty, onuň adamzadyň taryhyna ýetiren täsiri ýer togalagynyň kartasyny böleşmek ýaly bimany iş eden «beýik» hökümdarlaryňkydan köp bolmasa az däldir.

Ýok ölen Hatyja däldi, Din Ähliniň Enesi ölüpdi. Muhammet ymmaty häzire-bu güne çenli onuň hatyrasyny tutýar».

Biz Hatyjanyň durmuş epizodlaryny, onuň taryhy ykbalynda möhüm waka bolan Muhammet bilen ömür sürşüni ýönelige ýatlamadyk. Eger Hatyja Arap ýarym adasynda heniz biziň eýýamymyzyň VI-VII asyrlarynda özüniň aýallyk mertebesini, pähim-paýhasyny saklap, soňky eýýamlaryň zenanlary üçin nusgalyk roluny oýnan bolsa, edil şol zamanlarda Turan düzlüğünde «boýy uzyn Burla hatyn» ~ Salyr Gazanyň päk, gaýduwsyz türkmen maşgalasy wepadarlygyň ajaýyp göreldesini görkezipdir.

(dowamy bar)...

Abat Sahatowna RYZAYEWA. Edebi makalalar